

Vrijdag 4/09/1914 - ochtendeditie

Antwerpen, 3 september. De toestand is onveranderd. De provincies Antwerpen, Limburg en Hasselt zijn geheel van vijanden gezuiverd.

De Duitse troepen hebben in de streek van Asse enkele huizen in brand gestoken en geplunderd.

In het noorden van Brabant hebben de Duitsers verscheidene bruggen over de Dijle voor hun front vernield.

Dagboek van de oorlog.

Brussel, 20 augustus.

Wakker geworden op het plotse visioen, aangescherpt door de onmiddellijke overgang van slaap tot waken, dat gisterenavond aan Brussel een nieuw uitzicht, aan deze oorlog een ander verschijnen zou geven.

Het was toen 11 uur al, en broeierige lucht. Aan het telegraafbureau van het Noorderstation, waar ik het laatste, en lange, en zo mooie officiële bericht had gebracht, dat alles zo prachtig stond voor ons, Brusselaars. De juiste bewoordingen zijn dit nu niet, maar ik geef de stemming weer van allen, die rechtstreeks ingelicht waren, welke ook de stemming scheen te zijn van diegenen, die de inlichtingen verstrekten. Ik had dus aan de Nieuwe Rotterdamsche Courant getelegrafeerd, hetgeen een hele tijd had ingenomen. Toen ik, buiten gekomen, de stationsplaats ineens afgesloten vond en voor de stoep de burgerwacht aan het manoeuvreren.

Deze laatste dagen hebben wij geleerd wat wanorde is. Ik zou haast zeggen georganiseerde wanorde. Toen een paar dagen na het uitbreken van de oorlog zowat overal door de stad alle koffiehuisen

waar men Duits bier verkocht, alle winkels waarvan de eigenaars een enigszins Duits klinkende naam voerden, stuk werden geslagen, kon men denken, een tijdlang, aan systematisch vandalisme, dat door een of andere occulte macht werd bestuurd. Met eigen ogen heb ik gezien, dat een groepje voor een cafeetje kwam te staan, waar Pshorr-braü of een ander merk werd verkocht. Eén der apaches opende een valies; men haalde er zorgvuldig bakstenen uit, die men gewetensvol in de ruiten gooide van het lokaal. Onmiddellijk stroomde de massa toe. Gegil ging op, en gejuich. Waarna men herbegon bij een verdere gelegenheid.

Ik klaag hierbij, wel te verstaan, niemand aan, en allermint de gemeentelijke overheid, die tot op heden prachtig haar plicht doet. Ik wilde alleen doen uitschijnen, hoe vreemd het gisterenavond aandeed, de place Rogier ineens, onder indrukwekkende stilte, die alleen door het bars en schel geluid van een militair bevel werden verbroken, herschepen te zien in een zeer ordelijk manoeuvreveld voor de burgerwacht.

De burgerwacht, gij weet het, nam hier sedert 14 dagen de garnizoensdienst waar. Men had ze vanuit Charleroi, vanuit Gent, vanuit nog andere plaatsen, aangesterkt tot een 20.000 man. En het was, mag men wel zeggen, een zeer aangenaam garnizoen geworden. Het uniform verstrekke aan menig "garde civique", nu hij zich werkelijk een soldaat mocht achten, een vrijheid van denken, van spreken en van handelen, die voor de krenterige kleinburger of de opgeblazen grootburger, die zij anders waren, als een geestelijke bevrijding kon gelden. De burgerlijk-militaire macht maakte het zich trouwens gemakkelijk. In de voorsteden deed ze haar dienst op sloffen, in letterlijke zin. Hetgeen haar niet belette, en dit zeg ik met de hoogste waardering, het belang van alle persoonlijke zaken met blijmoedigheid op te offeren aan de gemene zaak. Dat dit op joviale sloffen gebeurde, is geheel ter ere van de Belgische vaderlandsliefde.

Die burgerwacht nu, die op de natuurlijkste wijze der wereld blijk had gegeven van “héroïsme quotidien”, zoals Maeterlinck zou zeggen, en die niet zonder enige slordige gulheid op uitnemende wijze haar plicht had gedaan, stond daar ineens, gisteravond, in de zware warmte, onder de zwarte, dikke doffe hemel als een echt legerkorps in het gelid geschaard. Men zag er die uiteen mochten. Anderen moesten het station binnen. En men vernam weldra: “De tweede “ban”, dezen van 32 tot 40 jaar, mag weer naar huis.

En de meesten onder het publiek verheugden zich. Dat kon natuurlijk niet dan heel goed zijn! Vermits ze vrij kregen, bleek het wel, dat men ze niet meer nodig had. En zij die afreisden, wel, die gingen terug naar Gent of naar Charleroi, waar ze vandaan gekomen waren ... Al dat goede nieuws uit Luik, en de belangrijke slag bij Halen, en het gevecht bij Eghezée, en de vijand verdreven, zowat overal in al die kleine schermutselingen, en dan de officiële mededelingen, die zo geruststellend waren: het werd alles bevestigd, doorslaand bevestigd door de burgerwacht, die naar huis mocht...

Tot opeens een aantal gendarmes van de Noorderlaan per fiets komen aangereden, en te paard allerlei soldaten van onderscheidene wapens uitzinnig, zonder hoofddekse, het bezweet gelaat als een bal rauw vlees, aan komen hollen. En als een schuifelende vuurzee vliegt over de menigte het nieuws: “De Duitsers rukken op Brussel aan. Ze zijn al te Kortenberg. Morgenochtend zijn ze te Brussel!”

Men wil het natuurlijk niet geloven. Waarom dan de verdedigers van Brussel naar huis sturen? Het was maar de burgerwacht. Maar 20.000 geweren zijn toch beter dan geen. En de Belg, ook in het gewone leven, durft zich als schutter met de Zwitser meten ...

Teruggekeerd in ons “quartier général”, waar ik bevriende journalisten weer zou vinden, was het ons allen echter maar al te

duidelijk: morgen zouden wij Duitsers zien, geen Duitse spionnen ditmaal, zoals men er in de laatste dagen zoveel aangehouden had, maar heuse Duitse soldaten. Men had de stad van haar garnizoen ontruimd, om alle gevecht, alle plundering, elke wandaad te beletten. Het deed ineens een hele toren illusies ineen stuiken. Het was echter een wijs besluit, de vijand tot eerbied te dwingen voor onze hoofdstad ...

Gisteravond ben ik heel laat naar huis gegaan met een gevoel van zedelijke armoede. Op de tram stond naast mij een "garde civique", geen jong man meer, die me zegde: "Ik heb 14 dagen lang voor het land heel de boel verwaarloosd. En nu beletten ze mij, op een andere wijze voor mijn vrouw en mijn kinderen te zorgen." En tegenover hem stond iets als een logge brouwer, die het uit moest proesten: "Comment, tu crois à toutes ces carabistouilles? Ils sont loins, les Alboches, je te prie de le croire . Er à Haelen donc, et à Liège, est ce qu'ils n'ont pas reçu une tripotée, peut être?" Maar de burgerwacht schudde het hoofd: hij wist blijkbaar beter ...

Ikzelf dacht aan dat korte verleden terug, pas drie weken, en dat mij al zo ongelooflijk lang scheen. Het was op 27 juli. We waren te gast bij de Prince de Ligne, te Beloeil. Op het middaguur bereiken ons de Brusselse bladen. Het eerst doorloopt ze een Duits confrère; hij beziet ons onrustig, duwt ons de krant toe: tussen Oostenrijk en Servië liep het mis; Duitsland kwam tussen; tot mobilisatie was in België besloten ... de man was veel dieper getroffen dan wij, Belgen. Wij schertsten: "Volgende week is het paleis van de Prince de Ligne in uw Duitse handen." Maar lachen kon hij niet. Hij, die een zeer ontwikkeld man was, een bewonderaar van de Franse cultuur, een vriend van heel het Belgische leven, dat hij dag aan dag als een echt epicurist, in de nobele zin van het woord, genoot, hij kende misschien de ontzaglijke, de ontzettende Duitse macht ...

Drie dagen nadien ontmoette ik hem weer in de grote meting van de koninklijk circus. Ik heb u daarover geseind, over de redevoeringen van Haase en van Keir Hardie, van Vandervelde en van Jaurès, van Jaurès die heroïsch schoon was geweest, de machtige kerel, wiens volksheid gekleed ging in de statige plooienvan van Ciceroniaanse welsprekendheid en in de aanstuivende kracht van de windgezwollen, zon-beketste zeilen van een weergaloze beeldspraak, Jaurès, die twee dagen later vermoord werd. Ik ontmoette dus mijn vriend, de Duitse correspondent, die nu wat kalmer was. De oorlog, nee, dat was toch godsonmogelijk! Hoe had hij te Beloel maar een ogenblik kunnen twijfelen! ... De arme jongen! Toen, op vier augustus, de oorlog was verklaard, liet zijn gezantschap hem te Brussel achter, en moest het ministerie van justitie hem een vrijgeleide bezorgen om aan de Duitse grens te geraken ...

Intussen was de mobilisatie aan de gang, en verliep met verbazende vlugheid. Niet echter zonder de schrik, die men onder het volk mocht verwachten. Mobilisatie, dat was oorlog; oorlog was depreciatie van gemunt geld. Te Brussel werd het een lopende uitdrukking, en weldra een grapje: "Tu sais pas changer vingt francs?" 's Anderendaags luidde het algemene conversatie-motief: "Als ge maar één paard hebt, kunnen ze maar één paard afpakken." Men was namelijk begonnen met het rekwireren van paarden en voertuigen ...

Ons legertje was weldra gereed: 230.000 man onder de wapenen; enkele dagen nadien meer dan 42.000 vrijwilligers daarbij. Het was prachtig. Iedereen had dan ook de beste moed. En dat het Duitse leger het Groothertogdom Luxemburg had doorgetrokken, liever dan langs België gekomen te zijn: het gaf de meesten een gevoel van veiligheid, dat buiten oorlogstijd niet goed te rechtvaardigen zou zijn geweest. Niemand verloor zijn opgewektheid. De opgewondenheid op straat, die nog niet tot baldadigheid was overgeslagen, zorgde ervoor, dat neerslachtigheid onderdrukt werd. Sommige

intellectuelen, geheel gerustgesteld, begonnen die toebereidselen tot een denkbeeldige oorlog zelfs heel aardig te vinden. En zelfs zij, die de toestanden van dichtbij en met zorgzame ogen zagen, waren niet zo heel ongerust.

Toen het nieuws kwam: een ultimatum had ons bereikt. Minister de Broqueville weigerde er gevolg aan te geven. "Selbsverständlich", zei een Duitser, die naast mij liep op straat, op het ogenblik zelf, dat het nieuws bekend werd gemaakt ...'s Anderendaags reed de koning naar het Paleis der Natie en opende er een buitengewone zitting van het parlement. Op hetzelfde ogenblik zei monseigneur Tacci Porcelli, nuntius van de paus, uit het ministerie van buitenlandse zaken komen. Hij was bleek als de dood, en tranen liepen over zijn wangen. Ik begreep, dat de oorlog verklaard was.

Gij weet al het overige: het werd uitvoerig geseind. Maar gij weet niet wat omgegaan is in het hart der besten van het land. Het is hier de plaats niet om daar in te treden. Velen echter van een generatie, die geen heil dachten te kunnen vinden dan in zelfbeschouwing. Een zelfbeschouwing die ze in zulke mate had ingenomen en die ze zelf zozeer tot allereerste plicht hadden verkozen, dat zij er een zeer authentieke hartkwaal bij hebben opgedaan, zouden de oorlogsverklaring ontvangen als zeker de ergste, als misschien de heilzaamste commotie, die ze ooit zou schokken. Sommigen kunnen ze hebben ontvlucht, in de overtuiging van de eigen superioriteit: zij hebben, hoop ik, voor het ogenblik afgezien van deze zienswijze. Anderdeels ken ik er, die afleiding hebben gezocht voor het oorlogsvisioen: ze wilden objectief blijven in zulke mate, dat zij het object negeerden, en vervingen door het stipte verplegen van eigen belangen; maar ook deze zullen voor het ogenblik wel hebben afgezien van deze zedelijke of onzedelijke struisvogelpolitiek. Er waren er zelfs, die dachten aan de literatuur van na de oorlog en ze wilden voorbereiden. Dezen zijn de onschuldigsten, en misschien de

best geaarden, en zeker de meest meegaanden: zij voelden samen met het volk; alleen vergaten ze er hun literair ambacht niet bij.

Dezen echter die lagen, als het ware, met hun oor aan het hart van het land; die, in de luidruchtige wuftheid der hoofdstad de ondertoon hoorden, die kanonslag aan kanonslag, vanuit het verre Luik, over heel de vaderlandse bodem weefde als een trillend wel; zij die wisten wat optimistische berichten betekenden aan opoffering van de nederigsten, aan stoïcisme van de hoogsten, en die geen lust hadden te lachen, als de “*éditions spéciales*” van de bladen hun victorie op victorie in de oren kraaiden, al was het hun haast een fysieke marteling, die victories van vijandige zijde te horen tegenspreken, dezen doorleefden uren, die de smartelijkste en de prachtigste van hun leven zullen zijn geweest ...

Ik wijk af: mijn bedoeling was, u de oorlog te vertellen, gelijk een te Brussel verblijvend Brusselaar, die niet is gevlucht zoals zo velen hebben gedaan, die heeft meegeleefd, heeft nageleefd. Laat ik u dan vertellen van het Brussels soldaatje, dat ik heb ontmoet enkele dagen na het heldhaftig verweer voor Luik.

Ik zat in de tram. Vlak voor mij laat zich op de bank een pitje neervallen, beziet mij met vage blikken, en zegt: “een mens gevoelt maar dat hij moe is, als hij een beetje zit.”

Ik vraag:

“Van waar komt gij?”

“Ha, van Luik, hé?” Antwoordt hij, alsof dit toch maar natuurlijk was.

“Gekwetst?” Vraag ik.

“Nee,” zegt hij. “Alleen moe, en pijn aan de voeten en in de rug. Ze hebben over mij gelopen. Ik moet nu naar het hospitaal om te gaan rusten.”

“Hoe is het daar geweest?”, ondervraag ik verder.

“Wel,” gaat hij aan het uitdrukkelijk verklaren, “wij waren wij van ver gekomen, en moe. Maar we sliepen wij nog geen uur, of daar ging het ineens van pat-pat-pat-pat-pat!, en daarop van fuu! We sprongen op, want het waren de geweren en dat was het kanon. We hebben dan gevochten.”

“Heeft het lang geduurd?”

“Wel, misschien een dag of drie. We hebben altijd maar gevochten. Ik heb het tweemaal donker zien worden en dan moet ik van mij-zelf zijn gevallen. Maar de Duits heeft kloppen gehad!”

“Waarom,” vraag ik, “heeft hij meer klop gehad dan wij?”

“Wel, meneer,” zegt hij mij met overtuiging, “de Duits, nietwaar, die is voor ons te lomp!” ...

Drie dagen nadien heb ik een mannetje van Halen. Twee dagen tevoren hadden de Duitsers er de Thermopielen gekend, tot Belgische afmetingen herleide Thermopielen. Het mannetje is de vader van onze dienstmeid. Hij houdt daar in Halen een herberg en is tevens graanhandelaar. Voor de slag al is hij gevluht, maar is teruggekeerd als de eenzaamheid, de verwoeste verlatenheid de vrede als het ware tot een noodzakelijkheid maakte. Men vecht niet tegen windmolens, vooral als ze zijn geslecht ... Het mannetje met het geschoren gelaat, dat een mengeling van Noord-Brabants en plat-Duits praat, vertelt:

“Het is een koewachter, die is komen aankondigen, dat ze daar waren. Ze waren er al geweest, maar ze waren weer weggegaan. Dat waren er toen te paard. Er zijn er die altijd weglopen, als ge ze ziet. Dat zijn uhlanen. Maar er zijn er, die altijd maar vooruit rijden, en dat zijn huzaren. Maar nu was het voetvolk ook. De koewachter komt het zeggen. We vluchtten allemaal naar de statie, maar de chef zegt, dat het te laat was, dat er geen treinen meer waren. Dan zijn we over het dorp langs de bossen gegaan naar Scherpenheuvel, naar . Het donderde kanonskogels. We hebben de hele nacht op onze buik gelegen, in de bossen. ‘s Anderendaags zijn we in Diest aangekomen. Dan ben ik met twee soldaten van de onzen naar huis eens gaan zien. Meneer, ze hadden al het bier opgezopen. De straten lagen een meter hoog van lijken. De lijken van de paarden stonken geweldig. Ze waren al aan het graven ... Ik had twee kruiken jenever weggestopt in mijn ovenbuur. Die hadden de Duitsers niet gevonden. En ze wisten ook niet, dat ik het nieuwe beddengoed had weggestopt. Ze hadden de grote spiegel stukgeslagen en geschoten in de Kruislievenheer, op de plaats waar het bloed loopt. De jenever heb ik meegegeven aan onze soldaten. Nu zijn wij in Brussel.”

Ik heb getracht de twee verhaaltjes letterlijk weer te geven. Ik weet niet wat gij er bij zult voelen. Ze zullen u zeker niet roeren, gelijk ze mij hebben gedaan, toen ik ze uit de mond van deze eenvoudigen ontving.

21 augustus.

De intocht te Brussel is gisteren namiddag begonnen. Toen ik tegen een uur of tien in stad ben gekomen, luidde het: Burgemeester Max is de kant van Tervuren uit, om te onderhandelen. En men vindt, dat de onderhandeling wel heel lang duurt: men is benieuwd te zien, hoe de “Alboche” eruit ziet. De snoeverij der laatste dagen tegen al wat Duits is, schijnt al enigszins geweken. Er ontstaat onder het volk een

nieuwe gevoelsstroming. Men vraagt zich nog even af, hoe daar ineens een Duits leger te Brussel is, nadat gisteren nog officieel werd voorgehouden, dat niet de minste vrees daartoe bestaan moest. Nu dat het leger er is, ondergaat men een eerste gevoel van nieuwsgierigheid, die nog achterdochtig blijft. Maar het is niettemin de opgewondenheid van iets nieuws, dat in aantocht is. Nochtans zijn ineens, als bij toverslag, alle Belgische en Franse vlaggen, zijn alle patriottische kokardes verdwenen. Slechts enkele oudgedienden, enkele hogere ambtenaren gevoelen zich aan de nationale kleuren verplicht. Het volk dat vier, vijf dagen tevoren allerlei gelegenheden heeft stukgeslagen onder voorwendsel, dat zij van germanisme verdacht konden zijn, beziet deze heren met een haast kwaad oog.

Intussen rukken de Duitsers binnen. In de stad zelf zie ik ze niet. Maar tegen 7 uur 's avonds komen de eersten aan te Laken, waar ik woon vlakbij het koninklijk paleis en een grote nieuwgebouwde kazerne. Als een windhoos kwam het bericht op ons aangeblazen. "De Duits is daar!" Onmiddellijk alle vensters en blinden gesloten. Maar ieder aan de ramen der eerste verdieping, waar men ze voorbij zou zien gaan.

Zien? Men hoort ze, lang voor men ze te zien krijgt. Het is als een schaaf, die over de hobbelige keien van de steenweg gaat, vanuit de verte, aldoor nader, aldoor nader, maar waarvan men vooralsnog alleen het geluid voort, het schuifelend, soms krissend, nooit anders dan zware, moede, slepende geluid. Tot daar ineens krast een bevel door het snel verminderende licht, en voor ons defileert, in de kleur van de aarde en van de lucht, in een onnoemelijke kleur, omdat ze zich oplost in heel deze naderende avond, een Duitse troep van 1000 man. Ze zijn, hoort men wel, de enigen niet in de buurt. Ze komen, zegt onze meid, uit de vier hoeken van de wereld. En men hoort ze inderdaad met hun zware voeten opmarcheren als het ware van alle kant, al de zijden langs van een heuvel, waarvan het hoogte- en middenpunt het koninklijk paleis van Laken zou zijn. Zij komen; ze

naderen; zij gaan; zij zijn ineens verdwenen. Om 8 uur 's avonds werd men niet meer gewaar, dat er 4000 Duitsers in Laken waren. Het was er rustig, maar doods als nooit. Toen ben ik nog naar de stad geweest. Ik heb er de Duitsers gemerkt aan twee Duitse officieren, die in mijn "quartier général", het café, waar ik mijn collega's terugvind, Münchener zaten te drinken van Belgisch fabrikaat.

Toen ik daar vanochtend terug ben gekeerd, trokken de drie korpsen voorbij, die door Brussel heen het zuiden van het land moeten bereiken. Ze zullen vannacht wat hebben mogen slapen; ze zien er fris uit. Langs de buitenboulevards rukken zij naar Koekelberg op. Aan hun hoofd rijdt de generaal, die glimlacht en groet als een goedmoedige Caesar. Enige officieren, monocle in de oogkas, zien er minder vriendelijk uit. Een vraagt mij nogal bars een lucifer om zijn pijp aan te steken. Ik antwoord hem even bars, geloof ik. En dan is hij ineens beleefd ... De grijze soldaatjes gaan, gaan, gaan, op hun stoffig bruine schoenen, in hun ruim gesneden pak, onder de pihelm, die een grijs omhulsel dekt. De zak op hun rug schijnt wel wat zwaar te wegen, en hun kort, stevig geweer ook. Toch zingen zij, en dat is het enige wat wel enigszins pijnlijk aandoet. We hebben vooralsnog weinig te maken met de "Wacht am Rhein" en "Deutschland, Deutschland über alles" ... Als men in de verte hun gezang naderen hoort, krijgt men een gevoel van gêne. "On dirait des flamingants", zegt naast mij een dame, die waarschijnlijk niet van flaminganten houdt. Zij, die er wel van houden, hebben niettemin een zelfde indruk van wel wat goedkope triomfantelijkheid ...

Het eigenlijke volk, dat zich deftig en stil houdt, begint al te sympathiseren. De oneindige optocht houdt nu en dan stil. Het is gelegenheid voor de Brusselaars om een praatje aan te knopen. Waar gaan ze heen? Naar Parijs, klinkt het antwoord, als ware de vraag nu toch wel al te kinderachtig. Het Duits is te Brussel geen gewone omgangstaal. Toch begrijpt iedereen het ineens volkomen; het

gesprek gaat vlot; wat men niet zo gemakkelijk snapt, leest men gemakkelijk op het gebronsde gelaat der mannen, die er eerder gedwee dan krijgshaftig uitzien, en er voor het ogenblik niet aan denken, diepzinnige aforismen te uiten ...

Ze trekken aldoor, aldoor maar voorbij. Nu en dan wat kanonnen. Maar het zijn vooral de keukens, die de aandacht trekken: fornuizen op wielen, met een rokende schouw. Op een dier wagens herken ik een jong Duits schilder, die ik vier jaar geleden te Brussel heb ontmoet. Hij knikt mij monter toe, terwijl hij in de ketel, die heel zijn keukengerei uitmaakt, blikjes erwten ledigt ... Het is één uur in de middag. Zij gaan sedert vanochtend zes. Gisteren hebben zij van drie tot acht gelopen. We zijn blijkbaar nog ver van het einde ...

Om 2 uur kom ik thuis: ik vind aan mijn tafel een Duitse luitenant geïnstalleerd. In het tuintje ligt zijn oppasser te slapen. In de straat had ik al de inkwartiering gemerkt. De meid van de kapelaan, die mij nooit had toegesproken, had mij verschrikt teken gedaan, dat zij twee Duitsers te herbergen had. Bij de pastoor had ik een kapitein met vier officieren zien aankloppen. Zowat overal zijn de eenvoudige soldaten, tot 10 en 12 in getal, bij de burgers geleverd. Ikzelf geniet de eer, de luitenant onder mijn dak te krijgen, die de inkwartiering heeft bestuurd. En op mijn deur staat een grote witte letters geschreven: "Ein Leutnant, ein Mann."

Ik moet zeggen, dat hij erg meevalt, mijn luitenant. Een flinke jongen, van pas 21, twee meter hoog, met een jolig en goedaardig gezicht. Een huisgenote heeft hem een kom soep opgediend, die hij gulzig verorbert. Hij staat in bewondering voor de prachtige druiven, die hij daarna te eten krijgt: die kosten in zijn land stukken van mensen. Zijn land is Pommeren. Al de troepen, die thans door Brussel komen, zijn van die kant uit. "Waarom hier geen Rijnduitsers gestuurd?", vraag ik hem. "Ja, die hebben misschien betrekkingen gehad met België", zegt

hij. En hij vervolgt: “Wij zijn helemaal niet kwaad op jullie Belgen. Waarom hebt gij ons op eerste verzoek niet doorgelaten? Het zou u zoveel moeite hebben gespaard, en mannen, en geld. Wij, we moesten door België. U begrijpt, anders kwamen wij niet in Frankrijk ... Nu hebben we Luik genomen.”

Ik kijk verbaasd op: “ Luik houdt immers stand. Dat zei men gisteren nog!”

“Neen, neen”, verzekert hij mij, niet zonder meewarigheid. Sedert acht dagen is Luik ingenomen. We hebben de fortten laten springen. Daar heeft een Zeppelin zich mee belast ... Wijzelf, wij komen over onze bruggen te Lixhe. Onderweg zijn we gedwongen geweest, Aarschot uit te branden. Men had er op ons geschoten, de priesters uit het college onder andere. Ja, we moeten ons toch verdedigen! ... Dan is er ook gevochten worden voor Leuven. En nu zijn we te Brussel.”

En, als om mij een onwillekeurig antwoord te ontlokken, vraagt hij me bruusk: “Waar is uw koning?”

Ik antwoord: “Ik weet het niet, en wist ik het wel, ik zou het u nog niet zeggen.”

Hij zegt: “selbstverständlich”, en, enigszins gegeneerd over zijn onbescheidenheid, vraagt hij aan de dames of hij haar het portret van zijn familieleden mag tonen. Het wordt echt gemoedelijk. Onze luitenant is bepaald een gentleman ...

Buiten zien wij, door het open raam, de troepen, die hun maal aan het verorberen zijn: erwtensoen met spek en aardappelen, met grote lepels geschept uit de ketels der leuke keukenwagens. Als zij klaar zijn gaan ze wat liggen. De luitenant zegt: “Neem het hun niet kwalijk, zij zullen wel wat moe zijn.” Hijzelf vertelt van zijn thuis, van het leven

te Stettin. Als hij verneemt, dat een der huisgenoten vandaag juist jarig is, verdwijnt hij, komt weldra van de logeerkamer terug met een dik pak chocolade, die hij verzoekt als een klein geschenk te willen aanvaarden ...

De dag verloopt. Tegen de avond horen wij buiten de klagende klanken van een mondharmonica. Soldaten hebben zich in een ronde gezet rondom de virtuoos, die op zijn speeltuig heel het sentimentele Duitsland uitzingt ...

Ik nodig mijn luitenant uit voor het avondmaal. Weer verdwijnt hij naar zijn kamer, en verschijnt aan tafel in gala-uniform met verlakte laarzen. Wij praten als vrienden. Ik heb het gevoel, dat deze schrandere, wakkere jongen een vriend zou kunnen worden... indien hij voorlopig niet een vijand was. We hebben voorlopig wel wat moeite, ons dat voor te stellen. Vreemd avontuur toch, die oorlog ...

Een grappig tussengevalletje: 's avonds moet de meid uit, op boodschappen. Maar ze durft niet goed, vanwege al die Duitse soldaten. En dan geeft de luitenant haar zijn oppasser mee, met geladen geweer, "bayonette au canon" ...

23 augustus.

De doortocht duurt nu al drie dagen, zo door Brussel als langs de voorsteden. Te Laken trekken de wagens voorbij met de overzetboten; te Brussel zijn het talloze wagens met proviand. Men krijgt een wee gevoel, men wordt al zeeziek van aldoor maar hetzelfde te zien: het monotone, gedweeë en moede voortrukken van die honderden duizenden. Men vraagt zich af of het wel ooit ophouden gaat.

Sedert enkele dagen, schrijft de Nieuwe Gazet, hielden zich een 3000 Duitsers schuil achter het Buggenhoutbos tussen Opwijk en Lebbeke.

Algemeen werd gedacht, dat zij daar op versterking wachtten om een aanval op Dendermonde te wagen. Dit plan is door onze troepen verijdeld. Dinsdag heeft een aanzienlijke macht onzer troepen de vijand aangetast en uit zijn schuilhoeken verdreven. De Duitsers, voor het merendeel voetvolk, hebben in twee verschillende richtingen de vlucht genomen. Een groep verdween in de richting van Ninove, de anderen langs de kanten van Londerzeel en Mechelen. Tijdens enige schermutselingen werden drie Duitsers gedood en zeven krijgsgevangenen genomen. De omtrek van Dendermonde is nu op grote afstand van alle vijandelijke troepen gezuiverd.

Sedert woensdagmorgen is het treinverkeer tussen Antwerpen-Dendermonde-Gent hersteld. In de richting van Londerzeel en Mechelen zet de vijand zijn vernielingswerk voort. Woensdagmorgen zag men daar in de omtrek rookkolommen ten hemel stijgen en gans de voormiddag weerklonk er geweervuur.

De kunstschaten uit Mechelen zijn in veiligheid gebracht.

Uit de St.-Romboutskerk zijn de reliekschrijn van de patroonheilige, een wonder van juwelierskunst, en het Mariabeeld naar Katelijne-Waver overgebracht.

Uit de Sint Jan zijn twee doeken van Rubens weggenomen: de aanbidding der wijzen en de Christus aan het kruis.

Het laatste is een deel van een triptiek die in 1789 door de Fransen naar Parijs gevoerd werd en in 1814 aan België teruggegeven.

Deze doeken zijn naar Antwerpen gebracht en in de kelders van het museum geplaatst.

Ook de aanbidding der wijzen van Simon de Vos is daar nu. Gisteren zouden nog andere schilderstukken, de belangrijke archieven en

wellicht het volkslegendarische “Op-Sinjoorken” naar Antwerpen worden vervoerd.

Antwerpen.

Over het tweede bezoek van de Zeppelin-luchtkruiser aan Antwerpen, bevat de Métropole een overzicht, waarin de censor zo heeft gewerkt, dat het op enkele plaatsen volkomen onverstaanbaar is geworden.

Antwerpen schijnt het einddoel geweest te zijn van een lange reis binnen België, tijdens de nacht door het luchtschip afgelegd. Het is gezien te Kortrijk, Deinze en Gent, waar het echter geen schade heeft aangericht, om 's ochtends te half vier boven Antwerpen te verschijnen

Het werd ditmaal echter dadelijk opgemerkt, door schildwachten die bij Kapellen geposteerd stonden en die onmiddellijk het vuur op de ongenode gast openden.

Het doel was ongetwijfeld onopgemerkt te naderen, want in de nabijheid van Antwerpen dreef het luchtschip met stopgezette motoren op ongeveer 500 m hoogte. Het kwam uit de richting, waar de wind vandaan waaide, zodat het zonder geruis te maken over de stad kon drijven.

In de forten had men ditmaal ook het luchtschip spoedig in het vizier, dat haast maakte om hoger te stijgen toen er kanonvuur op gericht werd. Blijkbaar heeft het al zijn bommen nagenoeg tegelijk uitgeworpen; alle zijn tenminste gevallen in een omtrek van minder dan 1 km om het station voor draadloze telegrafie, waarop de aanval blijkbaar gemunt was.

De aangerichte schade is, naar men weet, ditmaal onbetekenend geweest. Een zestal huizen zijn beschadigd, in een daarvan zijn zeven mensen lichtgewond.

Te Roosendaal heeft men gisteren herhaaldelijk kanonvuur gehoord, blijkbaar van zwaar geschut. Uit de richting van Antwerpen.

Men meldt onze Baarle-Nassau op 3 september:

De hele dag heeft aan het grensstation Weelde de stroom vluchtelingen uit België, voornamelijk uit Antwerpen, aangehouden. De mensen die met de trein van 5 uur aankomen kunnen niet meer door en slapen in lege spoorwegcoupés op het station. Alles stroomt toe over Weelde, daar de andere verbindingen slechts tot Kapellen gaan; van daar moet men lopen. Mechelen is heden weer beschoten. De oorlogscorrespondenten worden thans onverbiddeijk België uitgedreven. De correspondenten van een Amsterdams en van een Londens blad delen mee dat zij te Antwerpen als verdachten behandeld zijn, ofschoon hun passen volkomen in orde waren. Van militaire zijde heeft men op hun passen iets geschreven, waardoor ze niet meer geldig zijn. Men zette er op dat beide heren niet in België mogen zijn, maar naar Nederland mogen gaan. Zij werden met gevangenen lange tijd in een cel opgesloten en op ruwe wijze in het openbaar nagezocht. Bij hun vrijlating werden verontschuldgingen aangeboden.

De Gentse uitgave der Indépendance Belge van woensdagavond bevat een dagboek van een zijner correspondenten die juist uit Luik is teruggekeerd. Het loopt van 11 tot 31 augustus. De correspondent noteerde op 15 augustus: gisteren hebben de Duitsers vier zware stukken aangebracht om de forten te beschieten. Het begon om 4 uur 's morgens. De forten die beschoten werden durfden niet terugschieten uit vrees de stad te raken. De Duitse kanonnen hebben

aan de koepels der forten weinig schade aangebracht, maar de bommen bevatten een zuur dat binnendrong en de lucht vergiftigde. Toen werden, om de bezettingen te redden, de forten overgegeven, nadat men de koepels had laten springen.

Men schrijft ons van de Nederlands-Duitse grens dat gisteren door Duitsland een transport is vervoerd van gevangen genomen Belgische burgers, inwoners van Leuven, beschuldigd op de Duitse soldaten te hebben geschoten. Hun aantal bedroeg bijna 1000. Onder streng geleide werden de ongelukkigen, in gesloten spoorwegwagens, naar het binnenland overgebracht. Gedurende de reis ontstond in een der wagens een kleine opstand. Een der wanhopigen vloog plotseling een soldaat naar de keel. Met enige bajonetsteken in de buik werd hij door de andere soldaten afgemaakt. Tevens werden enige andere gevangenen door geweeschoten gewond. Na dit voorval is de bewaking van de zogenaamde franc-tireurs nog strenger geworden. Ze krijgen slechts het hoognodige voor hun levensonderhoud.

Uit Oostende wordt gemeld dat de Engelse troepen vandaar zijn vertrokken met onbekende bestemming. De Belgische bevolking heeft hen hartelijk uitgeleide gedaan.

Prinses Louise van België, die in Wenen woonde, is uit Oostenrijk gezet en naar Munchen vertrokken. Daar zal zij ook wel niet lang kunnen blijven, merkt een Duits blad op.

Vrijdag 4/09/1914 - avondeditie

Dwars door België.

Een onzer oorlogscorrespondenten meldt:

Wat mij het meest trof bij het beschouwen der puinhopen in Leuven, was de steiger en de timmerloodsen, die nog om het stadhuis stonden, dat volkomen intact gebleven was. Bij het begin van de oorlog was men er juist aan het repareren, en ik kon niet nalaten tegen de luitenant, die mijn pas nazag, op te merken welke ironie dit repareren was nu alles was platgebrand. "Ja, we hebben nog moeten blussen en hard moeten werken om het te sparen. Het zou jammer geweest zijn als dit kantwerk uit steen verwoest geworden was, en in ieder geval biedt het afbranden der omliggende huizen nu gelegenheid er een ruimer plein rond open te houden."

Naast het stadhuis staat de politiepost, waarvoor veel wassende soldaten, terwijl de ingang tot de Sint Pieterskerk vol staat met flessen alcohol, bewaakt door een schildwacht, die juist een vreselijke uitbrander krijgt omdat hij een ronde doende officier niet behoorlijk salueert. Mijn nieuwe kennis begint plezier te krijgen in het vertellen en uitleggen en na me meegedeeld te hebben, dat hij kunstgeschiedenis gestudeerd heeft, houdt hij een kleine verhandeling over gotische stijl en schilderkunst.

Ik luister aandachtig, niet zozeer omdat hij mij wat nieuws vertelt of het interessant voordraagt, maar veeleer door het journalisten-instinct, dat mij zegt, dat belangrijkers volgen zal.

En, jawel, na mij eerst aan het verstand gebracht te hebben, dat het verboden is in de kerk te gaan, verrast hij me met de mededeling, dat dit onder zijn geleide toch wel gaat en we stappen de kerk binnen. In tegenstelling met de mening der correspondenten, die beweerden dat de kerk in puin ligt, moet ik constateren, dat het dak slechts op enkele plaatsen geschonden is, vooral daar, waar de klokken uit de omgevallen toren door vielen, maar dat het nog uitstekend te repareren is. Van de kunstschaten is zo goed als niets beschadigd,

het houtsnijwerk en de schilderijen zijn volkomen gaaf, en van een “ruïne” kan men zeker niet spreken.

De luitenant leidt me naar het zeldzaamste schilderij van de verzameling: het laatste avondmaal, van Theodoor Bouts, anno 1448, dat geschat wordt op 200.000 frank. Misschien overtreft dat van Leonardo da Vinci te Milaan het in betekenis, maar hier zijn de kleuren levendiger, en de kunstminnende officier maakt mij op de nuances van levendig rood, en op allerlei andere kleinigheden opmerkzaam. Nooit zou ik gedacht hebben dat ik onder zulke zeldzame omstandigheden en met een Duits officier als gids, dit juweel van de Vlaamse school zou bewonderen. Mijn nieuwe kennis zegt me dat hij moreel kapot is door het aanzien dezer verwoesting, en dat hij liever 10 veldslagen zou meemaken dan dit. Dat kan ik geloven. Hij vertelt mij dan het verloop van het gevecht, dat men die middag juist een uitval deed uit Antwerpen, en dat de Leuvenaars tegelijkertijd hier uit de vensters schoten.

Ja, zelfs van de rondgang om de toren af had men geschoten, zegt de officier, en een mitrailleuse was daar gevonden.

Volgens de Leuenaar is dit onmogelijk, daar de wenteltrap van de toren te eng is, dan dat een dergelijke machine naar boven kan worden gebracht. Dan wijst de officier mij de stalen pantserplaten die als bedekking tegen de ijzeren balustrade van de rondgang zouden zijn geplaatst.

Volgens de vrouwen, die ik later spreek, zijn die platen er altijd geweest, en een Leuvense architect deelt mij mee, dat het oude verroeste zeer dunne ijzeren platen zijn, die verhinderen moesten, dat de bezoekers door de vrij grote openingen van de ijzeren balustrade zouden vallen.

Nu spreekt mijn begeleider van de grote voorraden wapens en munitie, die men in de kerk gevonden heeft en toont mij een schuur vol.

Ik constateer, dat het Belgische merken zijn, maar de Leuvenaars merken zeer terecht op, dat bij de bekendmaking der Duitsers, dat iedereen, die in het bezit van een vuurwapen gevonden werd, zou gefusilleerd worden, alle geweren en pistolen juist daar ingeleverd waren, en dit dus wel dezelfde zullen zijn. Ook is het een feit, dat de Belgen niet genoeg vuurwapens voor hun vrijwilligers hadden, en dus grote voorraden geweren wel niet opgeborgen konden zijn. Mijn luitenant houdt daarentegen staande, dat toen het hotel van de Table Ronde brandde, de ontploffingen in de kelders levensgevaarlijk waren en ook daar munitie moet verborgen geweest zijn.

De straten naar het station en de universiteit zijn onbegaanbaar, en slechts enkele huizen in die wijken zijn niet uitgebrand. Naar mijn schatting is een derde der stad verbrand. Wat nu het aantal slachtoffers betreft, zo heb ik uit verscheidene bronnen (Duitse) gehoord, dat er slechts 15 Duitse soldaten gedood en een vijftigtal gewond zijn. De Leuvenaars beweren, dat er slechts drie Duitsers gedood zijn, en dat het Duitse kogels zijn, die ze velden.

Van de stank der onder de puinhopen bedolven lijken heb ik niets gemerkt. Wel stijgt er een mufte lucht op uit de nog rokende huizenresten.

Wenende vrouwen is al wat we zien van de bevolking. Nu gaat het terug door de Four des Capucines om mijn bescherming als onderdaan van een neutrale mogendheid en van de Hollandse vlag aan mijn vrienden te verlenen. We worden dan ook in het geheel niet aangehouden en we gaan langs de Chaussée de Wavre naar

Heverlee, waar ik in een klein landhuisje een vijftigtal gevluchte Leuvenaars vind, die daar in gemeenschap van goederen leven.

En nu krijg ik het verhaal van de andere kant. Er waren volgens mijn zegsman, in de middag van de beruchte dinsdag vele verse troepen ingerukt uit Duitsland, die, nauwelijks op de Grande Place aangekomen, weer naar Mechelen moesten vertrekken, aangezien er daar gevochten werd. Dit gaf reeds veel beweging en onrust.

Daarop is er werkelijk uit enige huizen bij het station geschoten, maar de daders waren zo zwak, dat dit onmiddellijk onderdrukt werd. Tegen de avond liepen een twintigtal dronken uhlanen in de Rue de Viaduc, Porte de Tirlemont, waarvan de laatste voor de grap een lantaarn uitschoot. De anderen brulden: "Die Engländer sind da!" en schoten, al lopende door de Rue des Joyeuses Entrées, in alle richtingen, waardoor de eigenlijke paniek veroorzaakt werd. Toen bleek, dat niemand meer terugschoot, moest de straf komen en werd, zonder bevel van een officier, de stad in brand gestoken. Tweehonderd burgers werden uit hun huizen gehaald, en naar het station gevoerd, waarvan voorlopig slechts twee werden gefusilleerd, daar men in hun zakken respectievelijk een kogelhuls en een gasbrander vond. Later moeten er nog een vijftigtal doodgeschoten zijn bij het station, waartoe men ze bij zessen achter elkaar liet staan. Naar schatting zijn 5000 mannen, vrouwen en kinderen naar Keulen gevoerd, waarvan echter 1200 mannen zondagavond door de brandweer van de 27^e brigade naar Brussel teruggebracht werden. Waartoe wordt wel vermoed, maar is niet met zekerheid bekend.

Hier in huis bevindt zich een man, waarvan de schoonbroer en een meisje, waarvan de vader en de broer gefusilleerd zijn, en niemand durft het haar te vertellen. Wat een ellende!

En toch ook, welk een vertrouwen! Niet een van de 50 vluchtelingen, die niet geloofd, dat de Duitsers zeker verslagen zullen worden. Hier klinkt ook voor het eerst het verwijt in mijn oren, dat mij later in Brussel zo zal ergeren, dat de Duitsers door Holland getrokken zijn.

Maar zeker is het, dat de 15.000 Hollanders in Brussel er last van kunnen krijgen. Nu reeds zijn er enige afgeranseld, en werd aan anderen de aankoop van levensmiddelen geweigerd.

De heer van Vollenhoven doet wat hij kan, en de proclamatie van 22 augustus om de leugenachtige berichten tegen te spreken, is zijn werk.

Maar het geeft niet veel. Er zijn drie waarheden, die op het ogenblik niet in het hoofd der Belgen te hameren zijn: ten eerste dat de Duitsers niet door Holland getrokken zijn, ten tweede dat de forten van Luik en Namen gevallen zijn en ten derde dat de Fransen terugtrekken. Nu moet ik zeggen, dat een wonderlijke samenloop van feiten hun mening versterkt. Want de Duitse soldaten ontvangen veelal bij Vaals en Visé Hollands geld, en het legerkorps dat op 31 augustus door Brussel marcheerde had wagens bij zich, waarop met grote letters "Breda" stond.

Eh bien! Vois-tu? Et ils disent encore, qu'ils ne sont pas passés par la Hollande! Tevergeefs tracht ik als volksredenaar hen te overtuigen, dat we hier met de wagens van de brasserie Breda te Leuven te maken hebben. Gelukkig bevestigt eindelijk een der omstaanders dit feit, en dan kreeg ik een ovatie, maar door Holland zijn ze toch gekomen denken de Belgen.

Ergo, de Duitsers zijn door Holland getrokken. Zou hiertegen niet een officieel, Duitse démenti opgeplakt in alle Belgische steden, afdoende werken? Weliswaar zijn er voorlopig aanplakbiljetten

genoeg. Totnogtoe deelden burgemeester Max en de Duitse militaire gouverneur broederlijk de plaats, en als de één iets bekendmaakte, was het zeker, dat de ander binnen enige uren volgde. Dat is nu uit.

We weten, dat na het Duitse verzinsel, dat de Fransen hun onmacht te kennen gegeven hadden om Brussel en België te hulp te komen, burgemeester Max per aanplakbiljet dit officieel tegensprak.

Dat begon de Duitsers, die alleen het woord willen hebben, te vervelen en de volgende dag las men: Il est strictement défendu, aussi à la municipalité de la ville, de publier des affiches sans avoir reçu ma permission speciale.

Le gouverneur militaire allemand,

31 août, von Luettwitz, Général.

Wat zou Max nu doen? Men zegt, dat hij reeds 50 miljoen frank van de oorlogsschatting heeft betaald, waardoor de vele bonnetjes betaald werden, die de Duitsers geschreven hadden, en die de eigenaardigste opschriften vertoonden.

Te betalen door de Franse Bank, te Parijs stond op de een, en le Roi Albert moest een ander betalen, ja voor Parijs was de 2^e september, als Sedan-Tag, voor deze betaling aangewezen.

Toch wel enigszins voorbarig!.

Maastricht, 4 september. Er is in Brussel een generaal gouvernement benoemd. De militaire gouverneur is generaal-majoor von Lüttwitz en plaatselijk bevelhebber is majoor Bär.

In de stad is heden alles weer kalm. De mitrailleuses voor het noorderstation zijn weggenomen en de troepen en reserves zijn teruggetrokken en vervangen door landstorm.

Maastricht, 4 september. Het hoofdgebouw (van wat? Redactie) alsmede de hoofdwaterleiding te Namen, welke aan Nederlandse maatschappijen toebehoren, zijn beschadigd bij het innemen van de stad. Een gedeelte der leiding werd niet beschadigd.

Men schrijf ons uit Vlaanderen op 3 september:

Het is niet gemakkelijk voor een correspondent, die voor bijna 14 dagen op brutale wijze de verbinding met zijn lezers werd afgesneden, de draad van het verhaal weer op te vatten. Ik weet volstrekt niet wat er in ons land bekend is, aangezien de Nederlandse dagbladen in België met geen goud te krijgen zijn en wat er in die 14 dagen precies gebeurd is, weet ik eigenlijk evenmin. Uit mijn brief zult gij gezien hebben, wat er te Brussel gebeurd is tot zondagavond en sedertdien zit ik ergens in Vlaanderen, hetgeen voorlopig genoeg moet zijn. Ik heb echter de Gentse dagbladen tot mijn beschikking, iets wat al heel mooi is, want in Brussel verschijnen er geen en in Antwerpen staan ze onder zware censuur, evenals trouwens te Gent ook, maar in mindere mate. De telegraaf werkt zeer langzaam en onder streng toezicht.

Zondag ben ik in Gent gekomen, dat kan ik wel zeggen en daar was het een verademing weer eens gewoon te leven, ver van de punthelmen, die ons het leven bitter weinig aangenaam maakten. Hier zien we weer gewoon straatleven, open winkels, krantenventers, maar ook soldaten, boyscouts, schutterij en om 10 uur 's avonds gaan alle lichten uit. Maar we hebben hier tenminste treinen, en dagbladen; wat een ongekende weelde na de gevangenschap in de hoofdstad. Ook dit alles moest ik echter weer verlaten. En hoe vredig is hier het land! In Oost-België ligt alles verwoest en eenzaam neer, platgebrand, platgeschoten en platgetrapt; welk een tegenstelling tussen de rijke akkers onder de zonnegloed hier en de verwoesting ginds. De treinen brengen steeds

massa's vluchtelingen naar het westen, naar de zee kust of naar Engeland: mensen, wiens huis en goed weg is, en aan wie in prachtige samenwerking door ieder hulp wordt gebracht.

Maandag werd men de Gent ook ongerust; de uhlanen waren te Aalst en de treinen gingen slechts tot Lede bij Aalst (gewoonlijk tot Denderleeuw) en op de weg van Antwerpen tot Boom; doch 's middags werd het gewone verkeer hersteld. Ook hadden Duitse vliegers zondagavond en maandagochtend de Arteveldestad opgeschrikt, terwijl in de nacht van maandag op dinsdag de Zeppelin, die Antwerpen opnieuw kwam belagen, ook Gent met een bezoek vereerde. Moge dit geen ongeluksbode zijn en Gent met zijn schatten en het onsterfelijke Lam Gods voor de verwoestingen en verschrikkingen van Leuven en Mechelen gespaard blijven. Gisteren zag ik ze nog, de stakkerds uit Antwerpen, vooral kinderen en vrouwen, die de ganse nacht rillend in hun kelders hadden doorgebracht, de angst nog in de ogen. De Amerikaanse gezant en consuls, een bijzondere Amerikaanse onderzoekscommissie, neemt nota van alle gepleegde euveldeeden en verzamelt materiaal, dat ongetwijfeld de zending van Hijmans, Goblet d'Alviella, de Sadeleer en Van de Velde naar Engeland en Amerika zal vergemakkelijken.

De Daily Chronicle heeft voorgesteld, ter vergoeding van het vernielen van Belgische kunstschaten, bij de vrede ten koste van het Duitse Rijk, met stukken uit musea te Berlijn, Munchen en Dresden de schade aan België te doen betalen. De Flandre Libérale, een Belgisch blad dus, weet zo onpartijdig te zijn, dat het opmerkt, dat dit strijdt met artikel 56 van de Haagse conventie van 29 juli 1899.

De berichten, die uit Brussel doorkomen, blijven goed. Er is aangeplakt, dat niemand zich buiten de stad mag begeven, maar ik heb reden te geloven, dat de Duitse bezetting niet sterk genoeg is, om aan dit verbod de hand te kunnen houden; ook is bekendgemaakt

dat Rode Kruis-automobielen niet meer ten noorden der hoofdstad mogen rijden, omdat er daar toch geen gewonden meer zijn.

De koningin der Belgen en haar kinderen vertoeven in Engeland bij Lord Curzon of Kedleston, op Hackwood te Basingstoke. Lord Curzon is een oude vriend van de koninklijke familie.

The Times verneemt uit Oostende dat, volgens het zeggen van een Amerikaan, de Duitsers te Namen het stadhuis hebben opgeblazen.